

УДК 026:2334.735

Лариса Лисенко,

головний бібліотекар бібліотеки ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Бібліотека ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»: сторінки історії

У статті розглядаються основні етапи становлення бібліотеки ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Розкривається процес перетворення бібліотеки ВНЗ у сучасний високотехнологічний інформаційний центр.

Ключові слова: бібліотека, історія бібліотечної справи, бібліотека ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

The article reviews the main stages of the library of the Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade». Show the transformation of libraries in high-tech information center.

К е у в о р д с: library, history, library of the Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade».

Полтавський університет економіки і торгівлі (ПУЕТ) був заснований у 1961 р. як навчально-консультативний пункт Львівського торговельно-економічного інституту (ЛТЕІ). За півстоліття своєї діяльності він перетворився на потужний, багатопрофільний вищий навчальний заклад, що приваблює абітурієнтів якісним навчанням, сучасними інформаційними технологіями, міцною матеріально-технічною базою. Значним надбанням вишу за ці 50 років освітньої діяльності стала і його бібліотека.

Підвалини університетської книгозбірні були закладені 1 жовтня 1968 р., саме тоді в інвентарній книзі з'явився перший запис: А. І. Лаврищев «Економічна географія СРСР» 1967 року видання. Ця книга, як і багато інших, була дарунком ЛТЕІ новоствореному Полтавському факультету.

Першим директором бібліотеки була Олена Володимирівна Черноног, досвідчений фахівець з 20-річним стажем.

Народилася Олена Черноног 23 травня 1919 р. в м. Полтаві, у сім'ї вчителя. Після закінчення середньої школи вона вступає до Полтавського педагогічного інституту, але плани майбутньої вчительки зруйнувала війна.

Разом з чоловіком (вони одружилися у 1941 р.) Олена добровільно йде на фронт, працює санітаркою, а згодом медичною сестрою в евакуаційно-

му госпіталі №4560/65. У 1942 р. воєнні дороги привели її до далекої Фергани, де молода жінка свій педагогічний талант та любов віддає дітям-сиротам.

Після визволення України від німецько-фашистських загарбників вона працює другим секретарем Машівського РК ЛКСМУ в Полтавській області, а згодом комсомольським осередком направляється до смт. Солтвина Станіславської області (тепер Закарпатська область), де продовжує займатися комсомольською роботою.

У серпні 1947 р. Олена Володимирівна разом з сім'єю переїздить до м. Золотоноші Полтавської області (тепер Черкаської області), де працює на посаді літературного співробітника в місцевій газеті, а потім вчителькою в СШ № 2 Золотоноші.

1949 р. О. В. Черноног вступає до Харківського державного бібліотечного інституту, який закінчує з відзнакою за спеціальністю бібліотекознавство.

У 1949–1953 рр. вона обіймає посаду завідувачої районної бібліотеки ім. Кірова у Золотоноші. У 1953–1955 рр. очолює бібліотеку музею історії Полтавської битви у м. Полтаві, з 1956-го по 1968 р. – бібліотеку Полтавської радпартшколи (після реорганізації – Сільськогосподарський технікум з підготовки керівних кадрів).

19 грудня 1968 р., згідно з наказом № 387 по Львівському торговельно-економічному інституту,

О. В. Черноног зараховують на посаду старшого бібліотекаря Полтавського факультету ЛТЕІ, а з 4 листопада 1968 р. її призначають завідуючою відділу бібліотеки Полтавського факультету ЛТЕІ.

У перші роки свого існування бібліотека мала фонд понад 10 тисяч примірників документів і штат з 4 працівників, з них 2 працівники з вищою освітою і 2 – з середньою. І все-таки завдяки дружній і самовідданій праці такого малого колективу у 1969–1970 рр. вдалося надати послуги 1400 читачам (викладачам, студентам денного та заочного відділень). Крім того велася робота з комплектування та оброблення літератури, здійснювалося інформаційно-бібліографічне обслуговування.

У 1972–1973 рр. розпочалася активна робота з вдосконалення структури бібліотеки. Було сформовано абонемент, читальний зал та міжбібліотечний абонемент (МБА), питаннями комплектування, оброблення літератури, а також МБА займалася особисто директор бібліотеки О. В. Черноног.

Штат бібліотеки зріс до 8 працівників, що дало змогу розпочати роботу зі створення пошуково-довідкового апарату бібліотеки. Провідним фахівцем Т. П. Воропасвою було сформовано алфавітний (службовий) каталог. За формування систематичного каталогу відповідала директор бібліотеки.

У 1972/1973 навчальному році бібліотечний фонд становив вже 95 548 примірників: книг – 89 252 примірники, брошур – 3882 примірники, журналів – 2414 примірники. В цей період зростає і число користувачів до 3146: студентів стаціонару – 1046 осіб, студентів-заочників – 1874 особи, викладачів – 176 осіб, тимчасових читачів – 50 осіб, показники книговидачі сягають 106 387 примірників документів.

Бібліотека продовжує стрімко розвиватися після переїзду у січні – лютому 1973 р. до нового комфортабельного приміщення. Якщо на 1 червня 1975 р. фонд бібліотеки становив 144 930 примірників документів (книг – 13 6145, брошур – 4686, періодичних видань – 4108), то на 1 червня 1976 р. він зріс до 183 700 примірників документів (книг – 166 132, брошур – 11 460, періодичних видань – 6108).

Послуги книгозбірні стають дедалі популярнішими серед студентів та співробітників. Якщо у 1974/1975 навчальному році показник відвідування бібліотеки становив 99 699 користувачів, то у 1975/1976 – він сягнув 113 304 користувачів. Відповідно зростають і показники книгови-

дачі з 146 040 примірників у 1974/1975 навчальному році до 175 065 – у 1975/1976.

Структура бібліотеки набуває дедалі чіткіших обрисів: абонемент, читальний зал, кабінет суспільних наук, інформаційно-бібліографічний відділ, філіали бібліотеки на факультеті громадського харчування, на кафедрі статистики та фінансів, економіки торгівлі. З метою підвищення кваліфікації співробітників організовується методична рада бібліотеки ПКІ.

У 1987 р. в структурі бібліотеки викремлюються такі підрозділи: відділ обслуговування, до якого увійшли: абонементи навчальної, наукової, художньої літератури, читальний зал для студентів на 130 місць і читальний зал для викладачів на 34 місця з загальною видачею літератури; відділ комплектування і оброблення літератури; інформаційно-бібліографічний відділ. У читальному залі вперше було організовано відкритий доступ до окремої частини фонду.

На початку 90-х бібліотека повною мірою відчула негативний вплив «епохи змін». Введення оплати за освітні послуги, руйнація державної мережі книгорозповсюдження, закриття бібліотечних колекторів, які слугували джерелом централізованого поповнення бібліотечних фондів, призвело до скорочення бібліотечного фонду та кількості відвідувачів.

Тимчасові труднощі змушують колектив бібліотеки шукати нові форми роботи, напрацьовувати нові послуги, які б дозволили установі розвиватися і впевнено дивитися у майбутнє.

В результаті наполегливої праці поступово визначалися основні пріоритети розвитку бібліотеки у нових умовах: підвищення якості бібліотечних фондів, звільнення їх від застарілих за змістом документів, удосконалення структури підрозділу вищого навчального закладу, зміцнення матеріально-технічної бази, інноваційна діяльність.

Упродовж 1992–1993 рр. була проведена величезна робота з переведення каталогів та фонду бібліотеки на систему бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК).

З 1996 р. працівники відділу обслуговування, який на той час очолювала Н. М. Сасенко, та відділу комплектування і обробки літератури під керівництвом Г. М. Помайницької розпочали звільнення бібліотечного фонду від морально застарілих документів. Це призвело до певного скорочення фонду бібліотеки. Однак ефективна робота з комплектування фондів, тісна співпраця з видавництвами дали змогу бібліотеці швидко попов-

нити свої фонди і станом на 1 січня 2010 р. вони становили вже понад 377 000 примірників документів (книг – 365 645, електронних видань – 1986, періодичних видань (журнали / газети) – 6429 / 3035).

Розуміючи, що сучасна бібліотека має приваблювати користувачів не лише комфортними умовами, багатими фондами але й інноваційними технологіями, директор бібліотеки С. В. Садова, яка очолює колектив з 1990 р. й по нинішній час, провідні спеціалісти установи досліджують вітчизняний та зарубіжний ринок програмного забезпечення, досвід упровадження інноваційних інформаційних технологій, створення автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС).

З січня 1999 р. в університеті розпочинається робота над створенням АБІС. Після ознайомлення з декількома програмами з близького зарубіжжя було вирішено все-таки зупинитися на «Liber Media» (виробник Франція, адаптація і обслуговування ЗАО компанія «Liber», м. Москва).

У бібліотеці створили локальну мережу з 6 комп'ютерів, які були розміщені у відділі комплектування і обробки літератури, на абонементі навчальної літератури та в читальному залі для викладачів. У подальшому локальна комп'ютерна мережа бібліотеки стрімко розвивалася і на 1 січня 2010 р. вона вже включала 200 комп'ютерів (42 для співробітників і 158 для читачів) [3].

З березня 1999 р. наші співробітники активно працюють над створенням електронного каталогу (ЕК). На методичній раді бібліотеки було вирішено вводити до ЕК дані про нові надходження книг, періодичних видань, а також дані про книги, що надійшли до бібліотеки з 1991 р. Власними силами вдалося розробити рубрикатор (пошуковий апарат) до ЕК, технологічні карти на процеси, що передують формуванню і введенню необхідних даних до ЕК.

За 10 місяців 1999 р. до ЕК були введені дані про 9535 назв книг, журналів, окремих статей. На 2010 р. загальна кількість документів, введених в електронну базу даних, вже становила 280 574 записи.

Електронний каталог швидко став популярним серед користувачів бібліотеки, його переваги були очевидними, тому з метою забезпечення пошукового комфорту та поглиблення ретроспекції ЕК у 2002 р. активно здійснювалося ретровведення описів на літературу, придбану в 1968–1998 рр. На методичній раді бібліотеки приймається рішення про вибірковість ретровведення, залежно від інтенсивності використання літератури в навчаль-

ному процесі та у науковій діяльності професорсько-викладацького складу університету. За рік до ЕК були введені дані про 2400 примірників книг минулих років.

Після капітального ремонту та реконструкції приміщень бібліотеки, проведених у 2001 р., із структури відділу був виведений і розформований невеликий зал гуманітарних наук (36 місць). Його фонд і штат працівників увійшли до загального читального залу. Був організований читальний зал для викладачів на 50 місць та електронний читальний зал на 50 комп'ютеризованих робочих місць для студентів. А всього в читальних залах бібліотеки вдалося облаштувати 412 місць для роботи студентів та викладачів.

Крім того з метою організації і функціонування електронної бібліотеки (ЕБ) створюється відділ автоматизації та електронної обробки документів (АЕОД) [4]. У штатному розписі книгозбірні з'являються нові, «нетипові» для бібліотечних установ, посади: інженер-каталогізатор, коректор електронної інформації. Штат бібліотеки в цей період зріс до 38 працівників.

Відділ АЕОД розпочав роботу з оцифрування документів, книг та інших паперових носіїв. Для одержання повних текстів документів та придбання електронних форм друкованих видань співробітниками здійснювався пошук у світовому документному інформаційному середовищі засобами мережі Інтернет. В результаті напруженої, копійкої роботи бібліотека ПУЕТ на сьогодні має електронну бібліотеку з фондом 17000 гіпертекстових документів.

Новим етапом упровадження інноваційних технологій стала автоматизація процесу видачі-повернення книг на абонементів навчальної і наукової літератури. З 2005 р. обслуговування користувачів у читальних залах та абонементів бібліотеки здійснюється в автоматизованому режимі. Впровадження технології штрихкодування дає змогу значно прискорити процеси пошуку і видачі-повернення книги, постійно відстежувати студентів-боржників та змушувати їх своєчасно повертати книги до бібліотеки.

У 2003 р. бібліотека створює власний сайт <http://www.lib.uccu.org.ua>. З його появою не тільки Інтернет став інформаційним ресурсом бібліотеки, а й сама бібліотека перетворилася на інтернет-ресурс. Функціонування сайту бібліотеки дозволило створити віртуально-довідкову службу і запровадити віртуально-довідкове обслуговування її користувачів.

Впровадження в бібліотеці інноваційних технологій надало доступ професійно-викладацькому складу університету до інформаційних ресурсів світової наукової спільноти. Книгозбірня стала учасницею проекту «ИНТАС доступ к электронным журналам для ученых новых независимых государств», який забезпечив доступ до електронних журналів видавництва Springer і Blackwell (близько 3000 найменувань), науковці вишу також мають доступ до електронної бази дисертацій Російської державної бібліотеки та інших баз даних.

Перетворюючись на сучасний інформаційний центр, бібліотека щедро ділиться своїм набутим досвідом з колегами. У 2003–2004 рр. на базі бібліотеки проводилися семінари з питань упровадження інноваційних інформаційних технологій у практику роботи бібліотек для завідуючих бібліотек вузів I–II рівня акредитації Полтави та Полтавської області, фахівців університетських бібліотек м. Полтави.

Своєрідним підсумком роботи бібліотеки щодо комп'ютеризації основних виробничих процесів, впровадження інноваційних інформаційних технологій і створення ЕБ стала організація і проведення 8–9 червня 2004 р. Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні ресурси і послуги: нові види, проблеми розвитку і використання». Таку розширену тематику було визначено спеціально. По-перше, щоб не замикатися у вузькопрофесійному колі бібліотечних спеціалістів, а по-друге, щоб зібрати всіх науковців, хто займається впровадженням нових інформаційних технологій в освітній процес, створенням інформаційних ресурсів, розширенням інформаційних послуг. На форум прибули представники Москви, Кишинева, Мінська, найбільших вузів України. Діапазон професій і посад був досить широкий – від проректора з навчальної роботи, заступника декана, завідувача кафедри, директорів бібліотек до спеціалістів з програмного забезпечення і інформаційних служб. Але найголовніше – приїхали люди віддані ідеї розвитку, котрі не уявляють майбутнього бібліотечної галузі без впровадження нових інформаційних технологій, створення електронних інформаційних ресурсів.

Заслужене визнання своїх здобутків бібліотека ПУЕТ дістала у 2007 р. Саме тоді вона стала учасником Всеукраїнського конкурсу якості продукції (товару, роботи, послуги) – «100 кращих товарів України».

У 2006–2007 рр. конкурс проводився з метою об'єднання зусиль, спрямованих на поліпшення

якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції, сприяння впровадженню на підприємствах України сучасних методів управління якістю та задоволення потреб і очікувань споживачів. Наша бібліотека стала переможцем Конкурсу як на регіональному, так і на всеукраїнському рівні в номінації «Інформаційні послуги», за що була нагороджена дипломом та Гран-прі «100 кращих товарів та послуг України».

Бібліотека університету вступила у нову фазу свого розвитку. Змінилося розуміння місії бібліотеки в університеті; стали іншими бібліотечні технології, термінологія, ставлення до роботи; визначені нові пріоритети у формуванні фонду. Друковані видання вже не є єдиними джерелами інформації для користувачів. На перший план у діяльності книгозбірні висувається така її функція, як надання користувачам доступу до вітчизняної і світової інформації.

Усвідомлюючи, що подальший розвиток інформаційних технологій потребує істотного удосконалення методів і засобів інформаційно-бібліотечної діяльності, С. В. Садова розробила «Концепцію розвитку бібліотеки університету», яка передбачала переосмислення філософії формування бібліотечного фонду з урахуванням нових об'єктів і взаємозв'язків в електронному середовищі; створення системи відкритого доступу користувачів до паперових фондів бібліотеки; організацію медіатеки та використання медіа ресурсів; віртуально-довідкове обслуговування користувачів як важливої складової заочного і дистанційного навчання.

Документ затвердили 21 лютого 2007 р. на вченій раді університету. Для її втілення в життя була розроблена і затверджена 24 травня 2007 р. «Програма розвитку бібліотеки університету споживчої кооперації України на 2007–2011 роки».

Першими кроками на шляху реалізації «Концепції розвитку бібліотеки університету» стало масштабне оновлення технічного обладнання та комп'ютерної техніки, організація віртуально-довідкового обслуговування користувачів, робота над проектом «Паблік рилейшнз: розвиток зв'язків з громадськістю», створення нових підрозділів: електронного читального залу № 2 на 100 комп'ютеризованих робочих місць та медіатеки на 35 робочих місць [5].

У рамках реалізації Концепції бібліотека у 2009 р. придбала нову програму Absotheque Unicode (виробник Франція, адаптація і обслуговування ЗАО компанія «Liber», м. Москва). Завдяки напруженій роботі всього колективу книгозбірні, її вдалося

впровадити за надзвичайно короткий термін [3].

Говорячи про історію бібліотеки, не можна не згадати про її згуртований, дружний колектив, завжди готовий до наполегливої праці, до нових звершень.

Зараз штат бібліотеки ПУЕТ становить 37 чоловік. Вищу фахову освіту мають 13 працівників, 5 здобули середню фахову освіту, тобто 48 % співробітників трудяться за обраним фахом.

Багато спеціалістів працює в бібліотеці університету не одне десятиліття. 27 років життя присвятила бібліотеці ПУЕТ бібліограф I категорії Наталія Євгенівна Шляхова, 23 роки в університетській бібліотеці працюють заступник директора Валентина Іванівна Гула і бібліотекар I категорії Надія Миколаївна Кирса, 20 років минуло з тих пір, як у колектив бібліотеки прийшли її нинішній директор Світлана Василівна Садова, завідувачка відділу обслуговування Лідія Андріївна Лоза, бібліограф I категорії Олена Павлівна Галицька. 19 років тому поповнили наші ряди провідний бібліотекар читального залу Наталія Григорівна Бакум, бібліотекар I категорії Наталія Іванівна Озерна, 17 років опікуються створенням сучасної бібліотеки завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Ірина Олександрівна Науменко, методист I категорії Віра Олексіївна Кислиця, бібліотекар I категорії Олена Андріївна Пальчик. 16 років тому прийшли на роботу до бібліотеки випускниця ПКІ (нині ПУЕТ) Юлія Вікторівна Клименко та випускниця Харківського державного інституту культури Олена Вікторівна Нестеренко. Від дня заснування відділу АЕОД працюють у бібліотеці ПУЕТ його завідувач Валентина Василівна Іванова, адміністратор систем Андрій Володимирович Артеменко, адміністратор бази даних Лариса Федорівна Габова. Колектив бібліотеки постійно поповнюється молодими фахівцями – випускниками рідного університету. Серед них варто назвати Наталію Вікторівну Чмирьову, Олену Іванівну Ворону, Ірину Федорівну Остаповець, Інну Володимирівну Полонську. Вони здобувають фахові знан-

ня, постійно підвищують свою кваліфікацію та впевнено освоюють новітні інформаційні технології.

Сьогодні бібліотека ПУЕТ відкриває нові напрями своєї діяльності, разом з університетом впевнено крокує в майбутнє, адже, як відзначив зав. кафедри політичних наук Таврійського національного університету, д-р філос. наук, професор Олег Аршавірович Габріелян, «найкоштовніший інструмент діяльності університету – наукова бібліотека. Це – пам'ять університету. Це – багатство університету. Це елемент, що зв'язує науку і освіту в університеті».

Список використаної літератури

1. Інформаційні ресурси та послуги: нові види, проблеми розвитку та використання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава 8–9 черв. 2004 р.) / відповід. ред. О. О. Нестуля. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. – 261 с.
2. Лисенко Л. Автоматизація процесів групового бібліографічного інформування викладачів / Л. Лисенко // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 2. – С. 13–14.
3. Лисенко Л. Бібліотека – серце університету / Л. Лисенко // Вечірня Полтава. – 2011. – 19 січ. – С. 7.
4. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Габова, С. Гришко, Л. Дмитренко, [та ін.] // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 17–18.
5. Програма розвитку бібліотеки Полтавського університету споживчої кооперації України на 2007–2011 роки / Укоопспілка. Полтавський університет споживчої кооперації України. – Полтава : РВВ ПУСКУ. – 22 с.
6. Садова С. В. Джерело знань – у комп'ютері: бібліотека Полтавського університету споживчої кооперації України / С. В. Садова; інтерв. З. Матяшова // Полтавський вісник. – 26 трав. – 2006. – С. 1.
7. Спочатку було слово, або дещо про інформаційні потужності університету: бібліотека ПУСКУ // Університетський вісник ПУСКУ. – 2006. – № 3. – С. 6.
8. Усі дороги ведуть до бібліотеки: бібліотека Полтавського університету споживчої кооперації України // ВІСТІ. Діловий випуск. – 20 січ. – 2006. – С. 1–2.